Lieta Nr.A420294213
SKA-185/2016

S P R I E D U M S

Rīgā 2016.gada 17.martā

Augstākās tiesas Administratīvo lietu departaments šādā sastāvā:

tiesnese I.Skultāne
tiesnese J.Briede
tiesnese R.Vīduša

rakstveida procesā izskatīja administratīvo lietu, kas ierosināta, pamatojoties uz /pers. A/ pieteikumu par Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūras 2012.gada 20.decembra lēmuma Nr.11-8/17130 atcelšanu, sakarā ar /pers. A/ kasācijas sūdzību par Administratīvās apgabaltiesas 2015.gada 10.marta spriedumu.

Aprakstošā daļa

[1] Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūra (turpmāk – aģentūra) no 2003.gada 8.jūnija piešķīra /pers. B/ apgādnieka zaudējuma pensiju, par pensijas saņēmēju nosakot viņas māti, pieteicēju /pers. A/.

Aģentūra konstatēja un pieprasīja pieteicējai atmaksāt apgādnieka zaudējuma pensijas pārmaksu par laiku no 2010.gada 9.februāra līdz 2012.gada 31.augustam, jo pieteicējas meitai šajā laikā bija studiju pārtraukumi (pieteicējas meita atskaitīta no otrā studiju gada studējošo skaita un viņai piešķirts akadēmiskais atvaļinājums). Administratīvais process aģentūrā noslēdzies ar 2012.gada 20.decembra lēmumu Nr.11-8/17130.

Pieteicēja vērsās administratīvajā tiesā.

[2] Izskatot lietu sakarā ar aģentūras apelācijas sūdzību, Administratīvā apgabaltiesa ar 2015.gada 10.marta spriedumu pieteikumu noraidīja. Apgabaltiesas spriedums pamatots ar turpmāk minētajiem argumentiem.

[2.1] Aģentūra tiesiski turpināja izmaksāt pieteicējai apgādnieka zaudējuma pensiju, kas pienācās viņas meitai, kura pēc pilngadības sasniegšanas turpināja mācības augstskolā pilna laika klātienē, jo pieteicējai turpinājās pienākums nodrošināt meitu ar uzturlīdzekļiem līdz brīdim, kamēr meita pati varēs sevi apgādāt vai arī šāds pienākums pāries citai personai. Līdz ar to pārmaksu konstatējošā administratīvā akta adresāts ir pieteicēja.

[2.2] No grozījumiem likuma „Par valsts pensijām" 19.panta ceturtajā daļā redzams, ka likumdevējs vēlējies precīzi noregulēt apgādnieka zaudējuma pensijas saņemšanas tiesības arī tādās situācijās, kad persona, kuras uzturēšanai piešķirta apgādnieka zaudējuma pensija, ir pārtraukusi mācības izglītības iestādē.

Likumdevējs likuma „Par valsts pensijām" 19.panta ceturtajā daļā nav paredzējis izmaksāt apgādnieka zaudējuma pensiju personai par laiku, kad persona pašizglītošanās ceļā apgūst zināšanas, jo tad apgādnieka zaudējuma pensijas izmaksas laiks nepamatoti tiktu pagarināts un persona salīdzinājumā ar citām personām, kuras mācās sekmīgi un bez pārtraukumiem, nepamatoti no budžeta līdzekļiem saņemtu daudz lielāku atbalstu tikai par to, ka nespēja savlaicīgi un sekmīgi nokārtot savas saistības mācību iestādē. Šāda situācija nebūtu uzskatāma par taisnīgu un saprātīgu arī no tiesību viedokļa, jo likumdevējs, aprēķinot valsts izdevumus saistībā ar likuma „Par valsts pensijām" 19.panta ceturtajā daļā paredzēto atbalstu, rēķinās ar mācību programmā noteikto apgūšanas laiku.

Līdz ar to laikā, kad pieteicējas meita bija pārtraukusi mācības augstskolā pilna laika klātienē, pieteicējai nebija pamata saņemt meitai pienākošos apgādnieka zaudējuma pensiju un aģentūra pamatoti konstatēja pieteicējai izmaksātās pensijas pārmaksu.

[2.3] Tā kā pieteicēja pretēji likuma „Par valsts pensijām" 34.pantā noteiktajam nav ziņojusi aģentūrai par to, ka viņas meita atsevišķos laika periodos nemācījās, ko apstiprinājusi mācību iestāde, pārmaksa ir radusies pieteicējas vainas dēļ.

[3] Pieteicēja par apgabaltiesas spriedumu iesniedza kasācijas sūdzību, norādot turpmāk minētos argumentus.

[3.1] Pieteicēja aģentūrā iesniedza visu nepieciešamo informāciju par savas meitas studijām, kas nepieciešama atbilstoši likuma „Par valsts pensijām" un aģentūras prasībām. Aģentūra no pieteicējas nav prasījusi papildu informāciju par pieteicējas meitas studijām.

[3.2] Apgabaltiesa nav ņēmusi vērā pieteicējas iepriekš lietā sniegtos paskaidrojumus un esošos dokumentus. Apgabaltiesa nav izvērtējusi pierādījumus to kopsakarā.

[3.3] Pieteicējas meita devās akadēmiskajā atvaļinājumā sakarā ar bērna piedzimšanu un šajā laikā nestrādāja, tāpēc neguva ienākumus. Meitas atstāšana bez iztikas līdzekļiem šajā laikā neatbilstu likuma mērķim.

[3.4] Pieteicējas meita visā laikā, kurā konstatēta pabalsta pārmaksa, mācījās mācību iestādes dienas nodaļā (pilna laika klātienē) un nebija vecāka par 24 gadiem, pilnā apjomā ievērojot likuma „Par valsts pensijām" nosacījumus apgādnieka zaudējuma pensijas saņemšanai. Minētais likums nenoteic akadēmisko atvaļinājumu par šķērsli apgādnieka zaudējuma pensijas saņemšanai.

[3.5] Labklājības ministrija atzinusi, ka likuma „Par valsts pensijām" 19.panta ceturtā daļa pirms tās precizēšanas skaidri neregulēja situāciju, kad persona atrodas akadēmiskajā atvaļinājumā. Līdz ar to pieteicējai bija tiesiskā paļāvība, ka viņas meitai, atrodoties akadēmiskajā atvaļinājumā, pienāksies apgādnieka zaudējuma pensija. Turklāt nebija skaidras pārliecības, kāda informācija jāsniedz aģentūrai par pieteicējas meitas studijām.

[3.6] Ar apgādnieka zaudējuma pensijas pārmaksas atprasīšanu pārkāptas pieteicējas un viņas meitas cilvēktiesības uz pilnvērtīgu un citiem sabiedrības locekļiem līdzvērtīgu dzīvi.

[3.7] Juridiski par apgādnieka zaudējuma pensijas saņēmēju uzskatāma pieteicējas meita. Tādējādi lēmuma par apgādnieka zaudējuma pensijas pārmaksu adresātam vajadzēja būt pieteicējas meitai.

[4] Aģentūra par kasācijas sūdzību iesniedza paskaidrojumu, norādot, ka tiesas spriedums ir pamatots, bet kasācijas sūdzība – noraidāma.

Motīvu daļa

[5] Atbilstoši likuma „Par valsts pensijām" 19.pantam tiesības uz apgādnieka zaudējuma pensiju ir arī mirušā bērniem, kas uzskatāmi par darba nespējīgiem ģimenes locekļiem. Tātad juridiski par pensijas saņēmējiem ir uzskatāmi mirušā bērni, arī nepilngadīgie (*sal. Augstākās tiesas 2012.gada 12.janvāra lēmuma lietā Nr.SKA-223/2012 7.punkts*). Tomēr, tā kā pensija pieteicējas meitai tika piešķirta 14 gadu vecumā, proti, pirms viņa ieguva sociālo rīcībspēju (*sk. likuma „Par sociālo drošību" 17.panta pirmo daļu un Administratīvā procesa likuma 21.pantu*) un kad viņa atradās mātes aizgādībā, viņas tiesības kā likumiskā pārstāve īstenoja māte – pieteicēja šajā lietā. Tādējādi aģentūra pamatoti par pensijas saņēmēju noteica pieteicēju. Pieteicēja meitai piešķirto pensiju faktiski turpināja saņemt arī pēc meitas pilngadības.

Apgabaltiesa ir pamatoti atzinusi, ka konkrētajā gadījumā aģentūra arī pēc meitas pilngadības sasniegšanas tiesiski turpināja izmaksāt pensiju pieteicējai kā personai, kurai turpinās pienākums nodrošināt meitu ar uzturlīdzekļiem. Turklāt pieteicēja atbilstoši likuma „Par sociālo drošību" 26.panta pirmajai daļai un likuma „Par valsts pensijām" 34.pantam nebija sniegusi aģentūrai ziņas par meitas pilngadību un pati nebija lūgusi pensiju turpmāk viņai tāpēc neizmaksāt.

Tādējādi Augstākā tiesa atzīst, ka aģentūra pamatoti pārmaksāto pensijas summu atprasa no pieteicējas, proti, faktiskās pensijas saņēmējas strīdus periodā.

[6] Laikā, par kuru ir strīds šajā lietā, likuma „Par valsts pensijām" 19.panta ceturtā daļa noteica, ka par darba nespējīgiem ģimenes locekļiem, kuriem ir tiesības uz apgādnieka zaudējuma pensiju, ir uzskatāmi arī mirušā bērni, ja tie laikā, kad iestājās apgādnieka nāve vai vēlāk, *studē augstskolās dienas nodaļā (pilna laika klātienē)* un nav vecākas par 24 gadiem.

Augstākās tiesas ieskatā, arī šādā redakcijā norma ar pietiekošu skaidrību noteica likumdevēja gribu apgādnieka zaudējuma pensiju piešķirt tikai tām personām, kuras aktīvi ir nodarbinātas pilna laika klātienes studijās (faktiski ik dienas ir iesaistītas mācību procesā), līdz ar ko tās nevar strādāt un gūt ienākumus savai iztikai.

Kas uzskatāmas par pilna laika klātienes studijām, ir secināms no Augstskolu likuma normām, arī 1.pantā ietvertajiem terminu skaidrojumiem. Proti, pilna laika studijas ir tāds studiju veids, kuram atbilst 40 kredītpunkti akadēmiskajā gadā un ne mazāk kā 40 akadēmiskās stundas nedēļā. Akadēmiskā stunda un kredītpunkts ir studējošajiem noteikts *studiju darba laika apjoms*, kurā ir paredzēts apgūt studiju programmu, lai iegūtu attiecīgu izglītību. Atbilstoši minētā likuma 49.panta pirmās daļas 3.punktam studējošo var izslēgt no studējošo saraksta, ja nav nokārtoti pārbaudījumi vai nav veikti citi uzdevumi, kā arī atbilstoši 50.panta pirmās daļas 3.punktam studējošiem ir tiesības noteiktā kārtībā studijas pārtraukt un atsākt studijas. Tātad pārtraukuma laikā persona nav uzskatāma par personu, kas studē, jo tā nav ik dienas nodarbināta mācību procesā.

Neskatoties uz iepriekš minēto, ar 2013.gada 9.jūlija likumu „Grozījumi likumā „Par valsts pensijām"" likuma „Par valsts pensijām" 19.panta ceturtā daļa tika papildināta ar vārdiem „izņemot laiku, kad persona ir pārtraukusi studijas". Kā norādīts likumprojekta anotācijā, lai nerastos likuma piemērošanas pārpratumi, juridiskās skaidrības nodrošināšanai nepieciešams skaidri noteikt apgādnieka zaudējuma pensijas izmaksas kārtību gadījumos, kad personai ir studiju pārtraukums (akadēmiskais atvaļinājums) (*sk.* www.saeima.lv). Tātad likumdevējs ir tikai precizējis minēto tiesību normu, lai novērstu iespējamus pārpratumus. Taču tas nenozīmē, ka norma nebija skaidra vai ka likumdevējs normā ietvēra jaunu regulējumu.

Līdz ar to konkrētajā gadījumā nav pamatota kasatores norāde uz tiesisko paļāvību.

[7] Apgādnieka zaudējuma pensija ir sociālās apdrošināšanas pakalpojums, kas tiek izmaksāts sociālā riska iestāšanās gadījumā, proti, ja zaudēti ienākumi sakarā ar apgādnieka nāvi. No likuma „Par valsts pensijām" 19.panta ceturtās daļas secināms, ka pensijas izmaksas turpināšana pēc 18 gadu vecuma sasniegšanas tiek saistīta tieši ar personas mācībām pilna laika klātienē, nevis ar kādiem citiem apstākļiem, kas traucēja pašam sevi apgādāt.

Tādējādi konkrētajā lietā nav nozīme pieteicējas norādei, ka meita akadēmisko atvaļinājumu izmantoja sakarā ar bērna piedzimšanu. Bērna piedzimšana ir cits sociālā riska gadījums, kad ir paredzētas cita veida sociālās garantijas un izmaksas.

[8] Nav vērā ņemama pieteicējas norāde uz mācību iestādes sākotnēji izsniegtajām izziņām, kas apliecināja, ka meita mācās. Minētās izziņas izsniegtas laikā, kad pieteicējas meita nebija pārtraukusi studijas, un tās neietvēra pilnīgu informāciju par pieteicējas meitas studiju gaitu, proti, par iepriekšējiem laika periodiem, kad meitai bija studiju pārtraukumi (*sk. lietas 23.-24.lpp.*). Šādas ziņas mācību iestāde sniegusi vēlāk pēc aģentūras pieprasījuma. Turklāt, kā jau norādīts iepriekš, pieteicējai kā pensijas faktiskajai saņēmējai atbilstoši likuma „Par valsts pensijām" 34.pantam un likuma „Par sociālo drošību" 26.pantam bija pienākums sniegt ziņas aģentūrai par tādiem apstākļiem, kas izraisa pensijas izmaksas pārtraukšanu, tostarp, ka meita pārtraukusi studijas pilna laika klātienē. Iespējams, ka meita nebija pieteicēju informējusi par studiju pārtraukumiem, taču tas attiecas uz pieteicējas un viņas meitas savstarpējām attiecībām un nevar ietekmēt šīs lietas rezultātu.

[9] Ievērojot iepriekš minētos argumentus, Augstākā tiesa atzīst, ka apgabaltiesa nav pieļāvusi tiesību normu pārkāpumus, kas būtu pamats sprieduma atcelšanai. Apgabaltiesa ir noskaidrojusi lietā būtiskos apstākļus, pareizi novērtējusi uz lietu attiecināmos pierādījumus, kā arī pareizi interpretējusi piemērojamās tiesību normas.

Rezolutīvā daļa

Pamatojoties uz Administratīvā procesa likuma 129.[1]panta ceturto daļu, 348.panta 1.punktu un 351.pantu, Augstākās tiesas Administratīvo lietu departaments

n o s p r i e d a

Atstāt negrozītu Administratīvās apgabaltiesas 2015.gada 10.marta spriedumu, bet /pers. A/ kasācijas sūdzību noraidīt.
Spriedums nav pārsūdzams.

Tiesnese	*(paraksts)*	I.Skultāne
Tiesnese	*(paraksts)*	J.Briede
Tiesnese	*(paraksts)*	R.Vīduša